

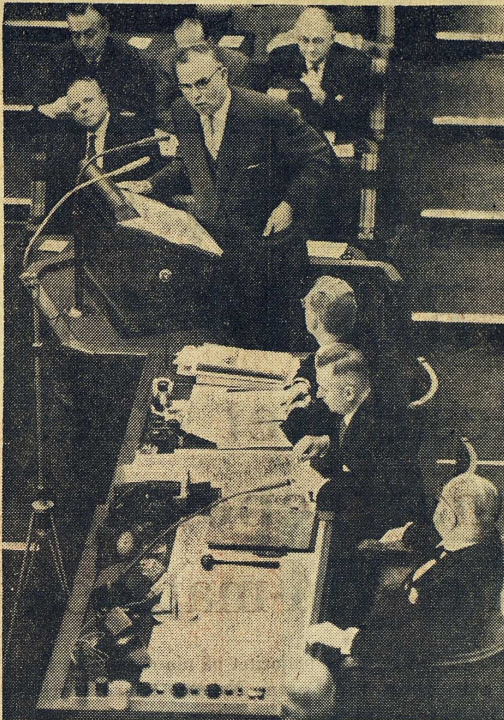
Parlamentarism med maktfördelning

Utmärkande för den holländska regeringsbildningen efter andra världskriget är den nära nog permanenta samverkan mellan de båda största partierna, katoliker och arbetarparti, 1946—1948 under katolsk ledning, 1948—1958 under ledning av socialdemokraten Drees. Men samverkan har under hela detta skede omfattat också andra partier i skilda kombinationer, 1952—1958 antirevolutionärer och det kristligt-historiska partiet. Regeringen har alltså sammansatts av partier som omfattat 75—90 procent av parlamentets medlemmar; med fog kan man tala om en verklig samlingsregering. Den nuvarande regeringskrisen och de upplösningsval den ledde till förra månaden kommer kanske att medföra att liberalerna, som gick framåt vid valen, inträder i ministären, medan arbetarpartiet övergår till opposition.

Men förhållandet mellan regering och parlament är ett annat än i andra parlamentariska stater; i viss mån kan situationen jämföras med den schweiziska, även om betydande olikheter finns. Att regeringen bildas av partier med stor parlamentsmajoritet innebär inte, på samma sätt som på andra håll, att regeringen är försäkrad om en sådan majoritet. Ty i Holland är partierna självständiga mot regeringen i en utsträckning som mera erinrar om amerikansk dualism än om engelsk parlamentarism. På ett enastående sätt förenas den parlamentariska principen, enligt vilken regeringen är beroende av representationen, med maktfördelningens princip, enligt vilken de båda statsorganen är separata och mot var-

andra självständiga. Detta system underlättas och främjas av den år 1938 införda författningsregeln att medlemmar av representationen endast under tre månader kan förena detta medlemskap med en ministerpost; ministrarna har visserligen rätt att tala i kamrarna, men de är, utom i det nämnda undantagsfallet, inte medlemmar av dem. Ständigt och från alla partier betonas att regering och parlament inte är en enhet, utan två organ med skilda uppgifter, och att just detta är det märkvärdiga och värdefulla i det holländska systemet.

Ceremonielet vid regeringsbildningen — utförligt skildrat i ett nyss till engelska översatt arbete av E van Raalte — innehåller flera egenartade drag. Bland annat är det vanligt att monarken först tillsätter en "informatör", som skall sondera möjligheterna för en regering på bred bas, och först därefter får en "formator" (eventuellt samma person som informatören) det egentliga regeringsuppdraget. Detta förberedande arbete tar ofta lång tid: över två månader 1952, nära fyra månader 1956, nu har man hållit på ungefär en månad utan resultat. Idealet är en regering som bygger på ett ganska detaljerat program, utformat under förhandlingar mellan de samverkande partierna; detta program fastställs inte, som i Österrike, i en koalitionsakt, men väl i en regeringsförklaring. Drees deklaration år 1952 omfattade omkring 15 trycksidor och innehöll utfästelser i alla frågor av betydelse. Men även i ett sådant fall framhäver partiledarna i parlamentet sin självständighet, sin rätt att på varje punkt pröva de

Det holländska arbetarpartiets gruppleddare i andra kammaren, J A W Burger, i talarstolen under en debatt samt, bilden t h, partiets regeringschef, Willem Drees.

kommande regeringsförslagen. I andra lägen kan man inte närmare än en allmän och lös överenskommelse — ungefär motsvarande en svensk koalitionsregeringsförklaring — och då anses i princip regeringen inte vara riktigt "parlamentarisk". Den sålunda bildade regeringen, delvis rekryterad i, delvis utanför representationen, tenderar enligt samstämmiga vittnesbörd att bli en enhet, inom vilken partiskilnaderna spelar ringa roll. De mera samarbetsvilliga inom partierna ingår i regeringen, denna känner sig tvungen att nå uppgörelser, i regel trivs man så bra med varann att slitningarna reduceras till ett minimum. Några gånger om året avgörs frågor genom omröstning inom kabinettet, ofta oberoende av partilinjer; de som kommer i minoritet stannar i regel kvar och opponerar då aldrig i kammaren mot regeringsbeslutet. I många fall vet inte ett partis parlamentsfraktion vilken ställning partiets ministrar intagit i regeringen i en viss fråga. Vanligen uttrar sig ministrarna i representationen blott i departementsfrågor, och detta underlättar solidaritetsprincipens tillämpning. Härtill kommer att, liksom i Sverige, förslag om misstroendevota inte

ställs och att regeringen avgår blott om den, eller några av dess medlemmar, anser ett nederlag alltför allvarligt för att man skall kunna sitta kvar.

Kamrarna och partifraktionerna ser det som en hederssak att kontrollera och utan partibundenhet opponera mot regeringsförslag, även om sådan opposition i praktiken oftast gäller detaljer. Det är inte ovanligt att ett parti i kamrarna kritiserar förslag som partiets ministrar anslutit sig till utan att detta leder till att ministrarna avgår. Vanligt är att ett partis ministrar i viktiga frågor konfererar med parlamentspartiet, men detta samarbete är inte självfallet och i varje fall vida mera begränsat än hos oss. En minister meddelar att ordföranden i hans partis andrakammarfraktion principiellt vägrar att diskutera frågor som skall föra i regeringen, och ordföranden i fraktionen bekräftar riktigheten av denna uppgift. I regel faller därför en regering (Drees bildade fyra regeringar efter varandra) genom att en eller flera till koalitionen hörande fraktioner vägrar att godta ett viktigt förslag; detta var senast fallet i december 1958, då arbetarpartiets finansminister fick ett skatteförslag förkastat och

partiet beslöt att uppsäga koalitionen — trots att de ministrar vilkas fraktioner förkastat förslaget var beredda att fortsätta.

I regeringen lever man för att komma överens, i partifraktionerna för att strida, uttalar en av de längst fungerande ministrarna. En stridbar talare för en parlamentsfraktion förklarar: "Våra män i regeringen har ansvaret för styrelsen, jag och mina kolleger har ansvaret för kontrollen och dagspolitiken från partisynpunkt, ordföranden för partiet — som står utanför både regering och parlament — har ansvaret för politikens utformning på lång sikt."

Debatten om en samlingsregering i Sverige har knappast beaktat det holländska systemet. Den svenske högerledarens förslag om att partiledarna skulle stå utanför en eventuell samlingsregering erinrar något om detta system, men tanken att ställa ministrar utanför representationen har hos oss och i andra parlamentariska stater såvitt bekant inte framförts. Den holländska parlamentarismen har med sina fördelar och svagheter i varje fall det intresset att den visar de stora variationsmöjligheterna inom samlingsprincipens ram.